

FM: Desmit mēnešos samazinājušies faktiski visu lielāko nodokļu ieņēmumi

Publicēts: 18.12.2020.

Atbilstoši Valsts kases publicētajai informācijai konsolidētajā kopbudžetā šā gada desmit mēnešos bijis 409,9 miljonu eiro deficīts, kamēr pērn attiecīgajā periodā kopbudžetā bija pārpalikums 444 miljonu eiro apmērā. Konsolidētā kopbudžeta ieņēmumos janvāri-oktobrī saņemti 9 324,7 miljoni eiro, bet izdevumi bija 9 734,6 miljoni eiro. Bilances pasliktināšanos ietekmēja par 117,8 miljoniem eiro jeb 1,2% zemāki ieņēmumi, kā arī izdevumu palielināšanās kopbudžetā par 736,1 miljonu eiro jeb 8,2%, salīdzinot ar 2019. gada janvāri-oktobrī. Atšķirīga situācija vērojama valsts un pašvaldību budžetu līmenī. Ja valsts budžetā šā gada desmit mēnešos bijis 498,4 miljonu eiro deficīts, bilancei pasliktinoties par 835 miljoniem eiro salīdzinājumā ar attiecīgo periodu pērn, tad pašvaldību budžetā bija 88,5 miljonu eiro pārpalikums, bilancei pasliktinoties par 18,9 miljoniem eiro.

Kopbudžeta izdevumu pieaugums šā gada desmit mēnešos par 8,2% saistīts gan ar valdības apstiprinātajiem atbalsta pasākumiem, lai mazinātu COVID-19 ierobežojumu ietekmi uz ekonomiku (ALTUM programmas, dīkstāves pabalsti, papildu finansējums ceļu būvei un citi), gan arī jau budžetā iepriekš plānotiem izdevumu pasākumiem. Sagaidāms, ka līdz 22. novembrim apstiprinātais atbalsts tautsaimniecībai vispārējās valdības budžeta bilanci 2020. gadā pasliktinās par 1,27 miljardiem eiro jeb 4,5% no iekšzemes kopprodukta (IKP), bet uz oktobra beigām faktiski izlietoti jau aptuveni 0,8 miljardi eiro. Savukārt, 2020. gadā atbilstoši Finanšu ministrijas novērtējumam, vispārējās valdības budžetā pēc Eiropas kontu sistēmas (EKS 2010) metodoloģijas deficīts tiek prognozēts 2,1 miljards eiro jeb 7,6% no IKP.

Subsīdijas un dotācijas kopbudžetā šā gada desmit mēnešos pieauga par 401,3 miljoniem eiro jeb 23,5%, lielu daļu novirzot finanšu institūcijai ALTUM un Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrai, lai īstenotu valdības apstiprinātos COVID-19 seku mazināšanas pasākumus aizdevumu, garantiju un subsidēto darbavietu formā. Nozīmīgi pieaugušas subsīdijas un dotācijas veselības nozares finansēšanai, tostarp algu celšanai mediķiem un saistībā ar COVID-19. Izdevumi sociāla rakstura maksājumiem kopbudžetā pieauguši par 309,1 miljonu eiro jeb 11,6%, to sekmēja pieaugušie pensiju izdevumi pensiju indeksācijas dēļ pērn oktobrī, gan arī augstāki pārējo pabalstu izdevumi, daļēji arī COVID-19 ietekmē (dīkstāves pabalsti, pieaugums bezdarba pabalstos). Kopbudžetā janvāri-oktobrī sarukuši preču un pakalpojumu, kā arī kapitālie izdevumi, attiecīgi par 24 miljoniem eiro jeb 2,1% un 13,9 miljoniem eiro jeb 1,6%, ko ietekmēja zemāki izdevumi pašvaldību budžetā. Kopbudžeta izdevumi atlīdzībai auguši mēreni, par 71 miljonu eiro jeb 3,4%, līdzīgā līmenī palielinoties valsts un pašvaldību budžetos.

Kopbudžeta nodokļu ieņēmumi pēc būtiskā sarukuma gada otrajā ceturksnī, pēdējos mēnešos ir uzrādījuši pieaugumu, īpaši oktobrī (+5,4% pret 2019. gada oktobri), tomēr kopumā janvāri-oktobrī bija par 23,8 miljoniem eiro jeb 0,3% zemāki nekā 2019. gada attiecīgajā periodā. Tāpat nodokļu ieņēmumi par 595,6 miljoniem eiro jeb 7,5% atpaliek no budžetā plānotā, būtiski pasliktinot kopbudžeta bilanci. COVID-19 pandēmijas ietekmē Latvijā un citās valstīs ieviestie ierobežojumi ir būtiski bremsējuši ekonomisko aktivitāti (otrajā ceturksnī IKP Latvijā saruka par 8,9%), ietekmējot gan ražošanas, gan arī patēriņa apmērus, kā rezultātā arī nodokļu ieņēmumi ievērojami atpaliek no plāna, kas gatavots pērn un tika balstīts uz pieņēmumiem, ka ekonomika šogad piedzīvos izaugsmi.

Visnozīmīgāk nodokļi samazinājušies ierobežojumu vissmagāk skartajās nozarēs kā izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi, transports un uzglabāšana, māksla, izklaide un atpūta, arī nekustamā īpašuma izīrēšanas un pārvaldīšanas nozarē. Arī dzīvokļu būvniecības nozarē, kur ieņēmumu samazināšanās skaidrojama ar pievienotās vērtības nodokļa (PVN) atmaksu pieaugumu, no šā gada atceļot reverso PVN maksāšanas kārtību būvuzturēšanas darbiem. Šogad samazinājušies visu lielāko nodokļu (PVN, sociālās apdrošināšanas iemaksas, iedzīvotāju ienākuma nodoklis (IIN), akcīzes nodoklis) ieņēmumi. Savukārt uzņēmumu ienākuma nodokļa (UIN) ieņēmumi saistībā ar UIN maksāšanas sistēmas reformēšanu un attiecīgi zemu ieņēmumu līmeni 2019. gadā, saņemti par 148,8 miljoniem eiro vairāk nekā pērn attiecīgajā periodā.

Visnozīmīgāk šogad sarukuši PVN ieņēmumi, samazinoties par 102,8 miljoniem eiro jeb 4,7% salīdzinājumā ar 2019. gada janvāri-

oktobrī, savukārt PVN ieņēmumu plāns netika izpildīts par 305,8 miljoniem eiro jeb 12,9%. Pēdējos mēnešos gan vērojams, ka, piemēram, tāda nozare kā tirdzniecība strauji atgūstas un PVN maksājumi, salīdzinot ar 2019. gadu, pieaug. To galvenokārt sekmēja noteikto ierobežojumu mazināšana un ekonomikas atgūšanās trešajā ceturksnī. Ieņēmumos no akcīzes nodokļa saistībā ar likmju celšanu vērojams salīdzinoši mazāks kritums par 7,1 miljonu eiro jeb 0,8%, tomēr tie būtiskā apmērā atpaliek no plānotā. Akcīzes nodokļa plāna neizpilde janvārī-oktobrī bija 113,3 miljoni eiro jeb 11,3%, kas skaidrojams ar zemāku akcīzes preču patēriņu.

Kopbudžetā ieņēmumi no sociālās apdrošināšanas iemaksām un IIN šā gada desmit mēnešos samazinājušies par attiecīgi 8 miljoniem eiro jeb 0,3% un 40,6 miljoniem eiro jeb 2,7%. Sociālās apdrošināšanas iemaksas faktiski bijušas 2019. gada līmenī, jo, neskatoties uz nodarbināto skaita samazināšanos un augstāku bezdarbu šogad, augstāka nekā pērn joprojām bijusi vidējā darba samaksa valstī. Pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem vidējā darba samaksa otrajā ceturksnī palielinājušies par 3,9%, salīdzinot ar attiecīgo periodu pērn. Sociālās apdrošināšanas iemaksas situācijas ekonomikā dēļ no plānotā gan atpalika par 146,6 miljoniem eiro jeb 5,8%. Saistībā ar IIN jāatzīmē, ka nodokļu ieņēmumu samazināšanās šogad kopumā bija plānota, gan saistībā ar IIN neapliekamā minimuma celšanu nodarbinātajiem un pensionāriem, gan mazākiem ieņēmumiem no dividenžu maksājumiem.

Kopbudžetā, salīdzinot ar 2019. gada desmit mēnešiem, par 70,2 miljoniem eiro jeb 6,2% samazinājušies arī ārvalstu finanšu palīdzības (ĀFP) ieņēmumi un par 33 miljoniem eiro jeb 10% ieņēmumi no maksas pakalpojumiem un citiem pašu ieņēmumiem. ĀFP ieņēmumi ir cikliski un pa mēnešiem svārstīgi atkarībā no brīža, kad Eiropas Komisija vai citas donorvalstis veic atmaksas par projektu īstenošanu. Savukārt ieņēmumi no maksas pakalpojumiem samazinājušies gan valsts, gan pašvaldību budžetā COVID-19 noteikto ierobežojumu ietekmē. Jāizceļ pieaugums kopbudžeta nenodokļu ieņēmumos, kas šā gada desmit mēnešos par 10,9 miljoniem eiro jeb 1,9% pārsniedz attiecīgā perioda līmeni pērn, pārsniedzot arī plānoto apmēru. Augstāku nenodokļu ieņēmumu līmeni nodrošināja saņemtie ieņēmumi no noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiskācijas.

Valsts pamatbudžetā šā gada desmit mēnešos bija 600,9 miljonu eiro deficīts un situācija būtiski atšķiras no 2019. gada, kad attiecīgajā periodā bija 22,1 miliona eiro pārpalikums. Atšķirīgā situācija veidojas gan zemāku nekā plānots nodokļu ieņēmumu dēļ, tostarp to samaksas termiņu pagarinājumu dēļ, gan arī augstāku nekā plānots izdevumu dēļ. Faktiski visi valdības apstiprinātie atbalsta pasākumi COVID-19 ietekmes seku mazināšanai tiek finansēti no valsts pamatbudžeta, tādējādi valsts pamatbudžeta izdevumi pārskata periodā ir palielinājušies par 598,6 miljoniem eiro jeb 11,2%. Jāatzīmē, ka budžeta likumā 2020. gadam tika prognozēts, ka izdevumi būs par 4,7% augstāki nekā 2019. gadā.

Valsts speciālajā budžetā ieņēmumi pārskata periodā saņemti tuvu iepriekšējā gada līmenim (-0,4%), bet izdevumi palielinājušies par 203,4 miljoniem eiro jeb 9%. Līdz ar to valsts speciālajā budžetā, lai gan joprojām ir pārpalikums 46,4 miljonu eiro apmērā, salīdzinot ar 2019. gada desmit mēnešiem, tas sarucis par 214 miljoniem eiro. Pensiju izdevumi valsts speciālajā budžetā, ņemot vērā pērn oktobrī veikto pensiju indeksāciju, palielinājās par 128,2 miljoniem eiro jeb 7,3%. Izdevumi pārējiem pabalstiem tikmēr kāpuši par 73,7 miljoniem eiro jeb 15,6%, kas saistīts ar nozīmīgu pieaugumu izdevumos bezdarbnieka un slimības pabalstiem. Izdevumi bezdarbnieka pabalstiem valsts speciālajā budžetā desmit mēnešos ir par 21,9 miljoniem eiro jeb 20,1% augstāki nekā pērn attiecīgajā periodā, kas lielākoties saistīts ar bezdarbnieka pabalstu saņēmēju skaita pieaugumu. Atbilstoši Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras (VSAA) datiem šā gada janvārī-oktobrī bezdarbnieka pabalstu saņēma vidēji 43,5 tūkstoši cilvēku, kas ir par 33,4% jeb 10,9 tūkstošiem cilvēku vairāk salīdzinājumā ar pērnā gada desmit mēnešiem. Atbilstoši Nodarbinātības valsts aģentūras datiem bezdarbnieku skaits pieaudzis nozarēs ar vislielāko COVID-19 ietekmi – transports un uzglabāšana, administratīvo un apkalpojošo dienestu darbība, izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi, vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība. Izdevumi slimības pabalstiem valsts speciālajā budžetā bija par 32,6 miljoniem eiro jeb 19,7% augstāki nekā pērn. Augstāki izdevumi slimības pabalstiem nekā pērn bijuši visu gadu un atbilstoši VSAA datiem tas saistīts ar pieaugušo slimības pabalstu saņēmēju skaitu, tāpat arī palielinājies slimoto dienu skaits.

Pašvaldību budžetā janvārī-oktobrī sarukuši gan ieņēmumi, gan izdevumi. Ieņēmumi, salīdzinot ar 2019. gada desmit mēnešiem bija par 69,2 miljoniem eiro jeb 2,9% zemāki, bet izdevumi par 50,3 miljoniem eiro jeb 2,2% zemāki. Ieņēmumu samazināšanos noteica zemāki IIN ieņēmumi un ieņēmumi no maksas pakalpojumiem. Epidemioloģiskā situācija ierobežoja pašvaldību iespējas sniegt pakalpojumus, piemēram, interešu izglītību, kā arī organizēt konferences un seminārus, kas attiecīgi ietekmēja to ieņēmumus.

Pašvaldību budžetā lielākais samazinājums desmit mēnešos bijis kapitālajiem izdevumiem, kas sarukuši par 63,2 miljoniem eiro jeb

12,4%. Kapitālo izdevumu samazināšanos, īpaši pamatfunkciju nodrošināšanai, var skaidrot ar COVID-19 ietekmi.

Pašvaldības līdzekļus Valsts kasē var aizņemt ne tikai Eiropas Savienības fondu projektiem, bet arī pirmsskolas izglītības iestāžu būvniecībai vai paplašināšanai, tādējādi samazinot rindas pirmsskolas izglītības iestādēs. Turklāt, lai mazinātu COVID-19 ietekmi uz ekonomisko aktivitāti pašvaldībās, šā gada aprīlī 2020. gada pašvaldību aizņēmumu limits tika palielināts par 150 miljoniem eiro, nodrošinot aizņēmuma pieejamību pašvaldībām tautsaimniecībai nozīmīgiem augstas gatavības investīciju projektiem, tai skaitā Mežaparka Lielās estrādes rekonstrukcijai. Pašvaldību budžetā par 52,9 miljoniem eiro jeb 10,6% samazinājušies arī preču un pakalpojumu izdevumi. Būtisks samazinājums bijis ēdināšanas izdevumiem, tostarp nenodrošinot klātienē apmācību pavasarī, tāpat samazinājušies izdevumi par komunālajiem pakalpojumiem, apkuri un komandējumiem.

<https://www.fm.gov.lv/lv/fm-desmit-menesos-samazinajusies-faktiski-visu-lielako-nodoklu-ienemumi>